

YOU PART

Engage. Connect. Empower

PARTICIPACIJA

UVOD

LESTEV PARTICIPACIJE

STOPNJE LOČEVANJA

DIMENZIJE SODELOVANJA

MODEL LAURE LUNDY

UVOD

Sodelovanje mladih v ustvarjalnih procesih, podpiranje njihove sposobnosti samoorganiziranja in izražanje njihovih interesov v različnih okoliščinah (osebni interesi, interesi, značilni za njihovo življenjsko okolje, družbeni in politični interesi) so pomembno načelo delovanja odprtega mladinskega dela. Participativni pristop se odraža pri zasnovi, oblikovanju in izvajanju programov ter pri vrednotenju odprtega mladinskega dela. Participacija mladih v družbenih procesih ni dobrohotna ugodnost s strani odgovornih odraslih, temveč je vključena v več ključnih dokumentov s področja pravic otrok, na primer v Konvencijo ZN o otrokovih pravicah (1989), Evropsko listino o sodelovanju mladih v lokalnem in regionalnem življenju in Belo knjigo ZPMS o Uresničevanju pravice otrok do participacije (2011).

Odprto mladinsko delo ima ključno vlogo pri ustvarjanju uspešne lokalne/regionalne kulture participacije, ki vključuje aktivno sodelovanje na različnih ravneh, tako lokalno kot tudi širše, ter spodbujanje in spremljanje procesov sodelovanja mladih na občinski/regionalni ravni. To omogoča otrokom in mladim, da doživljajo svoje življenje kot nekaj, kar lahko aktivno oblikujejo, in postopoma prevzemajo odgovornost za svoj razvoj.

Pri vključevanju mladih v načrtovanje in odločanje na lokalni in regionalni ravni je bistvenega pomena, da upoštevamo njihove interese, priložnosti, zmožnosti in omejitve. S tem ne le preprečimo razočaranja zaradi premajhne ali prevelike vključenosti, temveč tudi ustvarimo realne možnosti za njihovo aktivno sodelovanje.

LESTEV PARTICIPACIJE

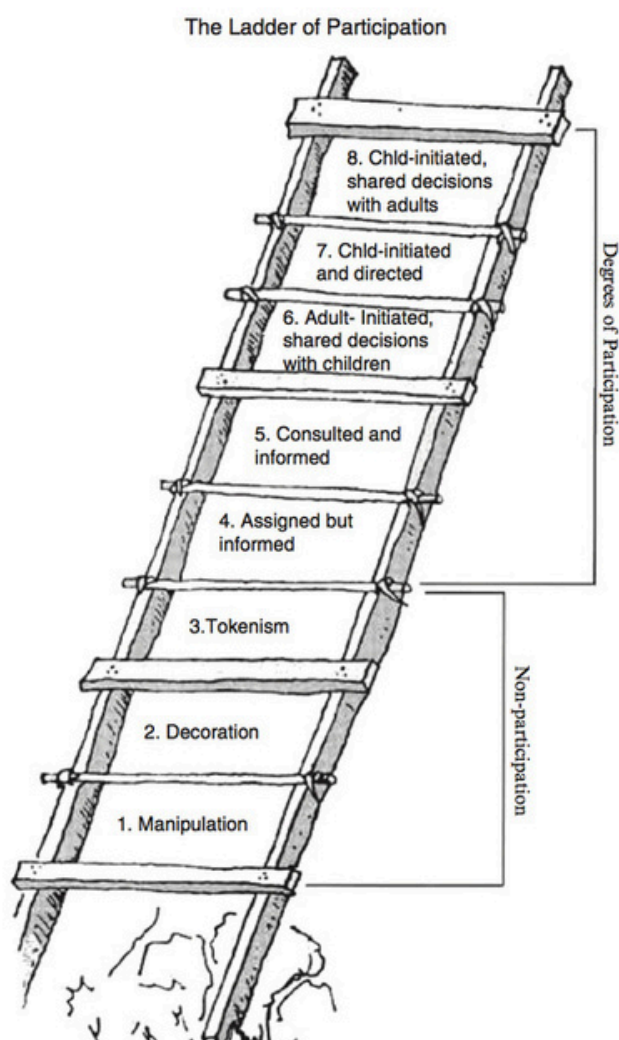
Aktivna udeležba oz. participacija je proces izražanja mnenj o zadevah, ki vplivajo na naše življenje. Preko participacije v družinskem, prijateljskem, šolskem, lokalnem in regionalnem okolju se mladi in mladi razvijajo v aktivne državljane. Za merjenje njihove participacije lahko uporabimo »lestev participacije« in ob tem razmislimo o posameznih stopnjah sodelovanja.

Opis lestve participacije je bil prvič objavljen v publikaciji Mednarodnega sklada Združenih narodov za otroke UNICEF »Children's Participation: From Tokenism to Citizenship« (1992). Lestev participacije otrok Rogerja Harta je uporabila konceptualni okvir lestve državljanske participacije Sherry Arnstein, namenjene spremljanja sodelovanja otrok v projektih, programih in dejavnostih odraslih, vključno z oblikami dela, zagovorništva in državljanstva. Tudi Hartova oblika lestve participacije je postala vpliven in široko uporabljen model na področju razvoja otrok, izobraževanja, državljanske udeležbe in demokratičnega odločanja.

LESTEV PARTICIPACIJE

»Participacije mladih ni mogoče obravnavati brez upoštevanja razmerij moči in boja za enake pravice. Pomembno je, da imajo vsi mladi priložnost, da se naučijo sodelovati v programih, ki neposredno vplivajo na njihovo življenje. To je še posebej pomembno za otroke z manj priložnostmi, saj se na ta način in v sodelovanju z drugimi mladimi naučijo, da se je treba boriti proti diskriminaciji in zatiranju ter si prizadevati za solidarnosti z drugimi. Po mojem mnenju je najvišja možna stopnja državljanstva, ko mladi ali odrasli ne le čutimo, da lahko sami sprožimo spremembe, ampak, ko se zavedamo, da je včasih k sodelovanju primerno povabiti tudi druge, saj gre tudi za njihove pravice in zato, ker smo vsi skupaj sodržavljeni.«

Roger A. Hart, Participacija otrok: od tokenizma do državljanstva

Izvirna ilustracija lestve participacije otrok Rogerja Harta iz leta 1992, objavljena v publikaciji »Children's Participation: From Tokenism to Citizenship«. Model vsebuje osem "stopnic", ki opisujejo značilnosti, povezane z različnimi ravni odločanja, zastopanja, nadzora ali moči, ki jih lahko odrasli podelijo otrokom in mladostnikom

LESTEV PARTICIPACIJE

Hartova tipologija participacije otrok je predstavljena kot metaforična "lestev", pri čemer vsaka vzpenjajoča se stopnica predstavlja vse višjo raven otrokovega delovanja, nadzora ali moči. Poleg tega osem "stopnic" lestve predstavlja kontinuiteto moči, ki se gradi od neudeležbe (brez udeležbe) do različnih stopenj udeležbe (naraščajoče ravni udeležbe). Opozoriti je treba, da Hartova uporaba izraza "mladi" zajema vse mladoletne otroke od predšolskih otrok do mladostnikov.

Spodaj je opisanih vseh osem stopnic po Hartovi lestvi participacije:

1. MANIPULACIJA

Participacija kot manipulacija se pojavi, kadar mladi in mladi sodelujejo v dejavnostih, ki jih vodijo odrasli, pri tem pa ne razumejo vprašanj, ki spodbujajo participativni proces, ali svoje vloge v tem procesu. Po Hartovih besedah: "Včasih odrasli menijo, da cilj opravičuje sredstva.... Če mladi ne razumejo vprašanj in zato ne razumejo svojih dejanj, gre za manipulacijo. Takšna manipulacija pod krinko sodelovanja je komajda primeren način uvajanja otrok v demokratične politične procese."

Primeri vključujejo "predšolske otroke, ki nosijo politične plakate o vplivu socialnih politik na otroke", čeprav ti mladi ne razumejo vprašanj ali svoje vloge v političnem procesu, in pozivanje otrok, naj "narišejo risbe nečesa, kot je njihovo idealno igrišče", nato pa "odrasli zberejo risbe in na nek prikrit način zbirajo ideje, da bi prišli do »otroškega načrta« za igrišče. Postopek analize se ne deli z mladimi in običajno ni pregleden niti za druge odrasle. mladi ne vedo, kako so bile njihove ideje uporabljene."

2. DEKORACIJA

Participacija kot dekoracija se zgodi, kadar so mladi in mladi javno izpostavljeni na dogodku, predstavi ali drugi dejavnosti, organizirani s posebnim namenom, vendar ne razumejo pomena ali namena svojega sodelovanja.

Primeri vključujejo "priložnosti, ko mladi dobijo majice, povezane z nekim namenom, in lahko pojejo ali plešejo na dogodku v takšni obleki, vendar nimajo pojma, za kaj gre, in nimajo vpliva na organizacijo dogodka. Mladi so tam zaradi pogostitve ali kakšnega zanimivega nastopa, ne pa zaradi cilja. Razlog, da je to opisano kot ena stopnja višje od "manipulacije" je, da se odrasli ne pretvarjajo, da so vzrok za dogodek mladi. Preprosto uporabijo otroke, da na relativno posreden način podprejo svoj namen."

LESTEV PARTICIPACIJE

3. TOKENIZEM

Participacija kot simbolika se pojavlja "v primerih, ko je otrokom navidezno dana možnost izražanja mnenj, dejansko pa imajo malo ali nič izbire glede teme ali načina sporočanja ter malo ali nič možnosti za oblikovanje lastnega mnenja".

Tak primer je "način vključevanja otrok v konferenčne panele. Odrasli izberejo očarljive otroke, da bi sodelovali v panelu, ne da bi se ti na izbrano temo vsebinsko pripravili ali pa se sploh ne bi posvetovali z njihovimi vrstniki, ki naj bi jih zastopali. Če občinstvu ali otrokom ni pojasnjeno, kako so bili izbrani in katere otroške perspektive zastopajo, je to običajno zadosten znak, da projekt ni pravi primer participacije".

4. DOLOČANJE IN INFORMIRANJE

Participacija, ki je določena in informirana, se zgodi, ko mladi (1) "razumejo namene projekta", (2) "vedo, kdo in zakaj je sprejel odločitve glede njihovega sodelovanja", (3) "imajo pomembno (in ne 'dekorativno') vlogo" in (4) "se prostovoljno vključijo v projekt, potem ko so se seznanili z njegovo vsebino in namenom".

Hart kot primer opisuje svetovni vrh za otroke, ki je potekal na sedežu Združenih narodov. To je bil "izjemno velik dogodek z veliko logistično kompleksnostjo" in "mlade bi bilo težko resnično vključiti v načrtovanje takšnega dogodka". Vendar je bil "vsakemu od 71 svetovnih voditeljev dodeljen otrok. Ti mladi so postali poznavalci stavbe Združenih narodov in dogodka ter so imeli pomembno vlogo pri vodenju predsednikov držav in predsednikov vlad na prava mesta ob pravem času." V tem primeru je bila vloga otrok tako funkcionalna kot simbolna in "vloga otrok je bila pomembna in vsem jasna".

5. POSVETOVANJE IN INFORMIRANJE

Participacija kot posvetovanje in informiranje se zgodi, ko mladi delujejo kot "svetovalci in obveščevalci odraslih" na jasn in transparenten način. Projekt oblikujejo in vodijo odrasli, vendar mladi razumejo proces in so obveščeni o tem, kako bodo uporabljeni njihovi prispevki in rezultati odločitev odraslih, njihova mnenja pa so resno obravnavana. Hart opisuje primer ankete o pogledih mladih, ki jo vodijo odrasli, a so mladi obveščeni o namenu ankete, se pred pripravo ankete posvetujejo o ustreznih vprašanjih in imajo možnost podati povratne informacije o končni različici ankete, preden je ta izvedena.

LESTEV PARTICIPACIJE

6. DELJENE ODLOČITVE V PROJEKTIH ODRASLIH/POBUDE ZA MLADOSTNIKE S STRANI ODRASLIH

Participacija, ki pomeni skupno odločanje odraslih z mladimi, se zgodi, kadar odrasli sprožijo participativne projekte, vendar si delijo pooblastila za odločanje ali upravljanje z mladimi.

Hart opisuje primer mladinskega časopisa. V tem primeru je nastanek časopisa lahko pobuda odraslih, vendar lahko mladi upravljajo vse vidike delovanja - od poročanja, pisanja in urejanja, do oglaševanja, tiskanja in distribucije - le z navodili in tehnično pomočjo odraslih.

7. MLADI USMERJAJO SVOJE DEJAVNOSTI/PROJEKTE

Participacija, ki jo spodbudijo in vodijo mladi, se zgodi, ko mladi zasnujejo in izvajajo zapletene projekte s sodelovanjem v majhnih ali velikih skupinah. Odrasli lahko otroke opazujejo in jim pomagajo, vendar se ne vmešavajo v proces in nimajo usmerjevalne ali vodstvene vloge.

Hart ugotavlja, da je "težko najti primere skupnostnih projektov, ki bi jih spodbudili mladi. Glavni razlog za to je, da se odrasli običajno ne znajo dobro odzvati na pobude mladih. Tudi v primerih, ko odrasli pustijo otroke same, da oblikujejo in izdelajo stensko poslikavo (mural) ali svojo sobo za rekreacijo, se zdi, da se težko izognejo svoji usmerjevalni vlogi."

8. DELJENE ODLOČITVE V PROJEKTIH MLADIH/POBUDE S STRANI MLADOSTNIKOV TER DOGOVORI Z ODRASLIMI

Participacija, ki predstavlja skupne odločitve otrok in odraslih, se zgodi, ko si mladi - v tem primeru predvsem najstniki - delijo pooblastila za odločanje, upravljanje ali moč z odraslimi partnerji in zavezniki.

Tak primer so učenci, ki sodelujejo z odraslimi pri zbiranju sredstev, razvoju in vodenju šolskega programa ali vodenju kampanje v skupnosti. Glavna prednost te oblike participacije je, da lahko mladim omogoči, da pomembno vplivajo na politike, odločitve ali rezultate, ki so bili tradicionalno pod izključnim nadzorom in vodstvom odraslih (npr. v primeru zakonodajnih ali političnih procesov).

Vir:

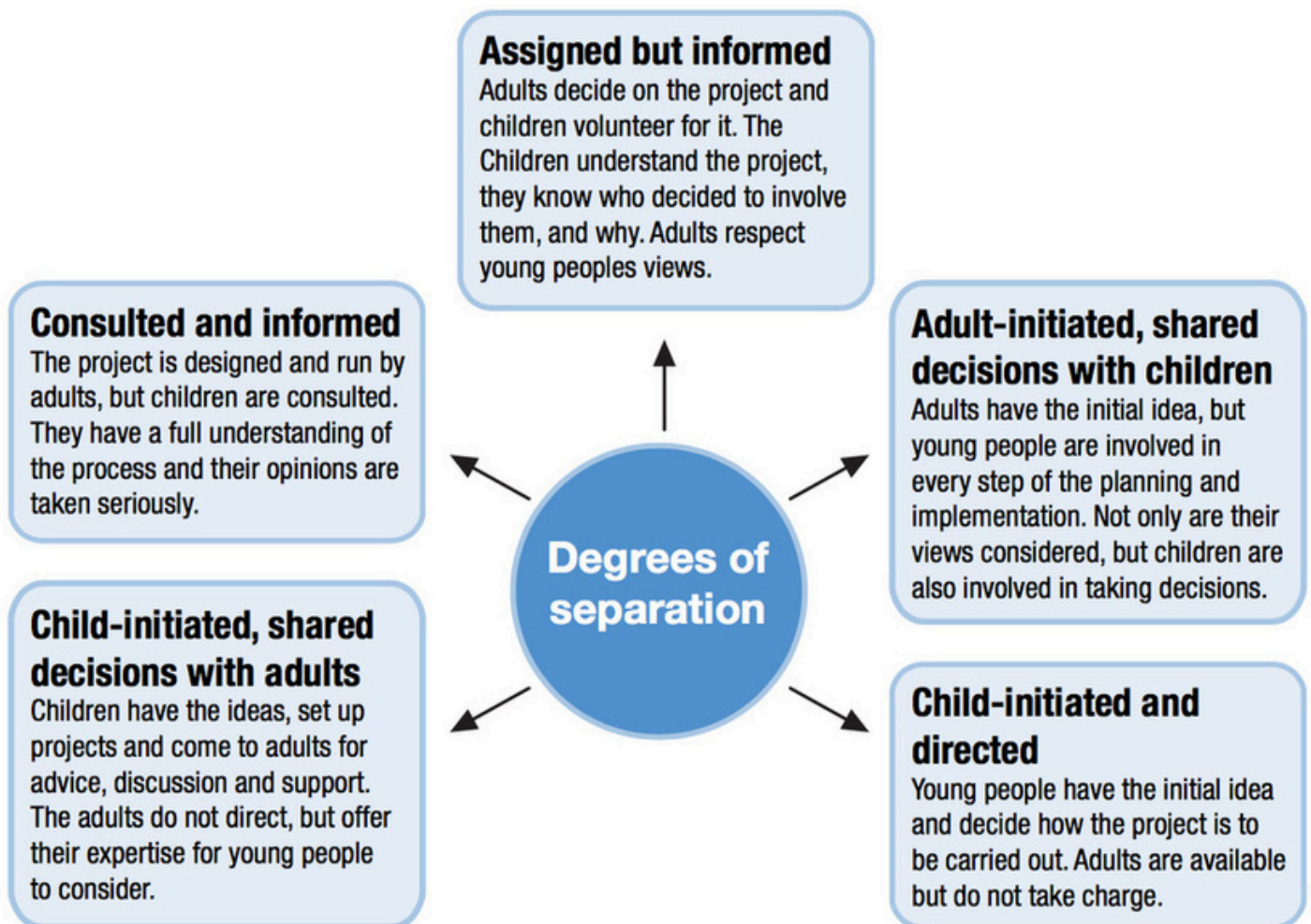
Hart, R. A., Children's participation: From tokenism to citizenship. Florence, Italy: United Nations Children's Fund International Child Development Centre, 1992.

Hart, R. A., Stepping back from 'the ladder': Reflections on a model of participatory work with children. In Participation and Learning: Perspectives on education and the environment, health and sustainability (pp. 19–31). Netherlands: Springer, 2008.

Zgaga, P., Bela knjiga ZPMS o uresničevanju pravice otrok do participacije. Zveza prijateljev mladine Slovenije: Ljubljana, 2022.

STOPNJE LOČEVANJA

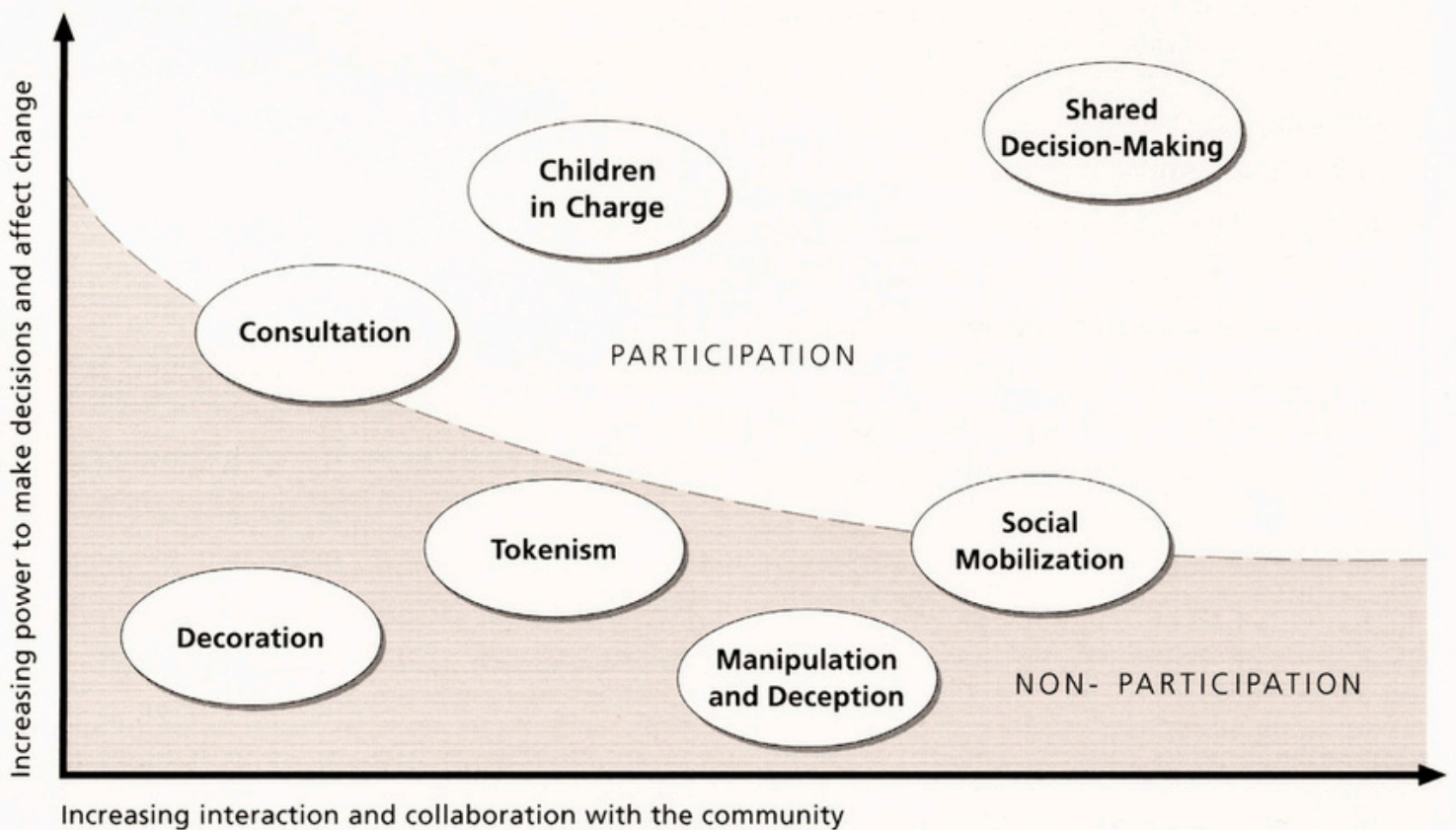
Da bi se izognil kritikam metafore, povezane s Hartove lestvijo participacije otrok, je Phil Treseder v svojem delu »Empowering Children and Young People: Promoting Involvement in Decision-Making« (1997) izoblikoval graf, ki spominja na vozlišče in krake. Po njegovem mnenju v resničnem svetu participacija ne poteka vedno v obliki stopnic, kjer je višje bolje in nižje slabše. Oblike participacije, ki se pojavljajo na nižjih ravneh, niso nujno slabše od tistih na višjih ravneh - dejansko so včasih bolj primerne, na primer, kadar mladi in mladostniki potrebujejo pomoč odraslih, da se lahko popolnoma vključijo v proces vodenja ali odločanja.

RAZSEŽNOSTI SODELOVANJA

V svojem delu »Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation« (2001), je David Driskell predlagal še eno rekonceptualizacijo lestve participacije otrok Rogerja Harta, imenovano »dimenzije participacije mladih«. V njegovi predstavitvi je osem stopnic Hartove lestve postavljenih na os X-Y. Vertikalna dimenzija ponazarja naraščajočo moč za sprejemanje odločitev in sprememb, medtem ko horizontalna dimenzija ponazarja naraščajočo stopnjo interakcije in sodelovanja.

The dimensions of young people's participation

MODEL PARTICIPACIJE LAURE LUNDY

Ta model je razvila Laura Lundy, profesorica mednarodnih otrokovih pravic na Pedagoški fakulteti Kraljeve univerze v Belfastu. Njen model, ki je podrobno opisan v publikaciji v *British Educational Journal* (2007), je način konceptualizacije otrokove pravice do sodelovanja, kot je določena v 12. členu Konvencije ZN o otrokovih pravicah. Njegov namen je, da se nosilci odločanja osredotočijo na različne, ampak medsebojno povezane elemente te določbe.

Štirje elementi si sledijo v smiselnem kronološkem zaporedju: prostor, glas, občinstvo, vpliv.

Več o tem modelu si lahko preberete v prispevku Sonje Rutar: *Participacija otrok za spoštljiv in smiselno življenje z drugimi* (Zbornik o uresničevanju pravice otrok do participacije "Državljeni prihodnosti", str. 9, Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije, 2020).

PROSTOR: Otrokom je treba zagotoviti varne in vključujoče možnosti za oblikovanje in izražanje lastnih mnenj in stališč. .

GLAS: Otrokom je treba omogočiti, da izrazijo svoje mnenje.

POSLUŠALCI: Odrasli morajo prisluhniti mnenju otrok..

VPLIV: Zagotoviti je treba, da so mnenja otrok vzeta resno, in se na njih ustrezno odzvati.

Vir: Lundy, L., "Voice" is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, *British Educational Research Journal*, 2007.

KONTROLNI SEZNAM PARTICIPACIJE

Laura Lundy je (po posvetovanju s podskupino) pripravila tudi kontrolni seznam participacije. V strategiji je podrobno navedeno, da je "namen tega kontrolnega seznama pomagati organizacijam, ki delajo z mladimi in mladostniki, da spoštujejo 12. člen Konvencije ZN o otrokovih pravicah in zagotovijo, da: a) imajo mladi prostor za izražanje svojih mnenj; b) je njihov glas upoštevan; c) imajo poslušalce za svoja mnenja; in d) bodo njihova mnenja imela vpliv".

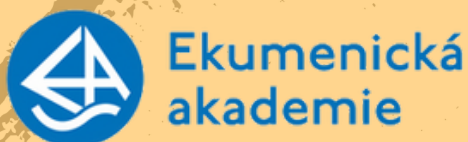
Vir: Lundy, L., "Voice" is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, *British Educational Research Journal*, 2007.

YOU PART

Engage. Connect. Empower.

PARTNERJI PROJEKTOV

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.